

A NON SMOKING
Generation[®]
SINCE 1979

2016:1

RÖKNING SMITTAR

RAPPORT OM UNGAS ATTITYDER TILL RÖKNING

FAKTA

Undersökningen som denna rapport grundar sig på har genomförts av Novus på uppdrag av A Non Smoking Generation för att undersöka allmänhetens inställning till rökning. Målgruppen var den svenska allmänheten i åldrarna 14-79 år. Totalt genomfördes 1 316 webbintervjuer under perioden den 7-18 april 2016, varav 315 intervjuer gjordes med målgruppen 14-18 år. Deltagarfrekvensen var 56 procent.

Citaten på sidorna 2, 5 och 6 är hämtade från en kartläggning av hur unga pratar om om rökning på sociala medier som A Non Smoking Generation genomfört.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	1
1. När, varför och hur börjar unga röka?	2
1.1 Tre av tio unga har testat att röka	2
1.2 Gör psykisk ohälsa att unga börjar röka?	3
1.3 Äldre kompisar förser ungdomar med cigaretter	4
2. Information om rökning	5
2.1 Tar föräldrar sitt ansvar för att förebygga rökning?	5
2.2 Skolan – en riskmiljö	6
2.3 Är barnarbete skäl nog att avstå tobak?	7
3. Unga vill ha fler rökfria miljöer där barn vistas	8
A Non Smoking Generations förslag	9

FÖRORD

A Non Smoking Generation har låtit genomföra en undersökning om ungas attityder till rökning. Resultatet visar att gruppträck från kompisar och en vilja att passa in är de främsta orsakerna till att ungdomar börjar röka. Detta, i kombination med att äldre kompisar i stor utsträckning förser yngre med cigaretter, gör det tydligt att rökning smittar.

Regeringen har ställt sig bakom målet om att nå ett rökfritt Sverige till år 2025. A Non Smoking Generation har varit med och drivit på målet om ett rökfritt Sverige tillsammans med ett stort antal andra organisationer. För att nå målet måste vi arbeta med att minska rökningen bland unga. De allra flesta lär sig att röka under skolåren. En del lägger under den perioden därmed grunden för ett beroende som i värsta fall följer med genom hela livet och riskerar att orsaka stora hälsoproblem.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) pekar i sin senaste skolundersökning på att tobakskonsumtionen bland unga minskar. Att rökningen minskar bland unga är självklart goda nyheter, men fortfarande finns mycket att göra och nya orosmoln tornar upp sig. Psykisk ohälsa, framförallt bland unga flickor, har ökat dramatiskt de senaste åren och många unga pekar på det som en trolig orsak till att börja röka. Här föreligger en risk att fler kan börja röka som en följd av att de mår psykiskt dåligt.

Undersökningen visar att det finns kunskapsluckor vad gäller rökningens verkningar utifrån ett bredare perspektiv, vad det har för inverkan på miljön och att det bidrar till barnarbete inom tobaksindustrin. A Non Smoking Generation arbetar med att prata med ungdomar om dessa frågor och vi ser att det har stor effekt. Empatin för alla barn som arbetar på tobaksfälten under hemiska förhållanden gör att många avstår tobak. Föräldrar skulle i större utsträckning kunna förhindra och stoppa rökning genom att prata med sina barn, men två av tre ungdomar har pratat lite eller inte alls om rökning med sina föräldrar.

Skolan är en miljö där unga dessvärre inte bara utbildar sig utan även lär sig att röka. Rökningen smittar och det finns ett behov av mer stöd och insatser från föräldrar och skola för att vi ska kunna stoppa rökning bland unga. Tillsammans kan vi göra skillnad.

Helen Stjerna
Generalsekreterare
A Non Smoking Generation

Rökningen smittar och det finns ett behov av mer stöd och insatser från föräldrar och skola för att vi ska kunna stoppa rökning bland unga. Tillsammans kan vi göra skillnad.

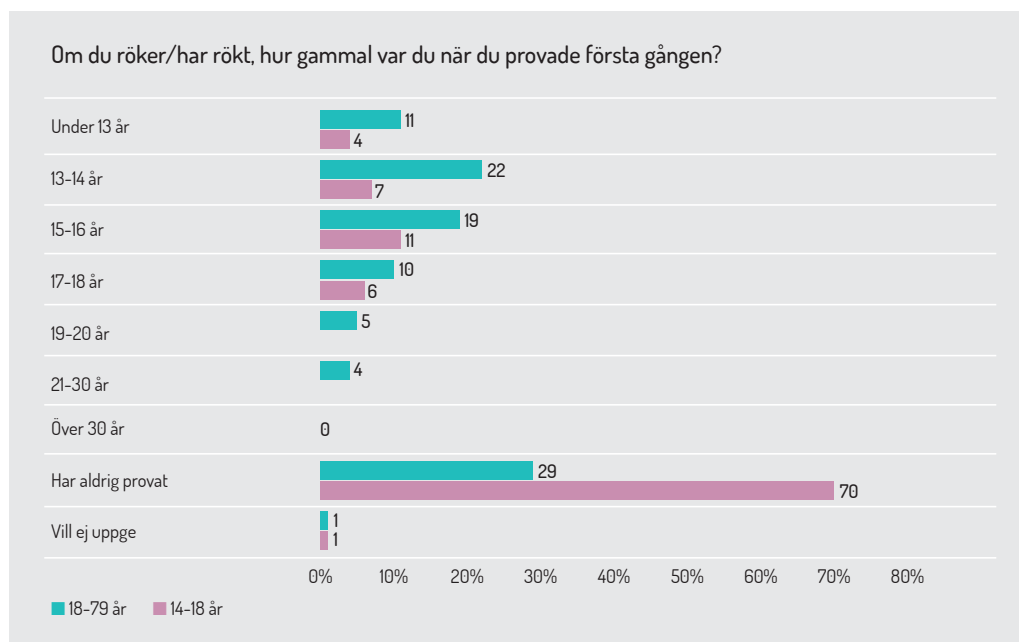
1. NÄR, VARFÖR OCH HUR BÖRJAR UNGA RÖKA?

Alla andra började ju då, så det blev rätt naturligt att man själv också började liksom.

Gymnasieelev om varför hon började röka på högstadiet

1.1 Tre av tio unga har testat att röka

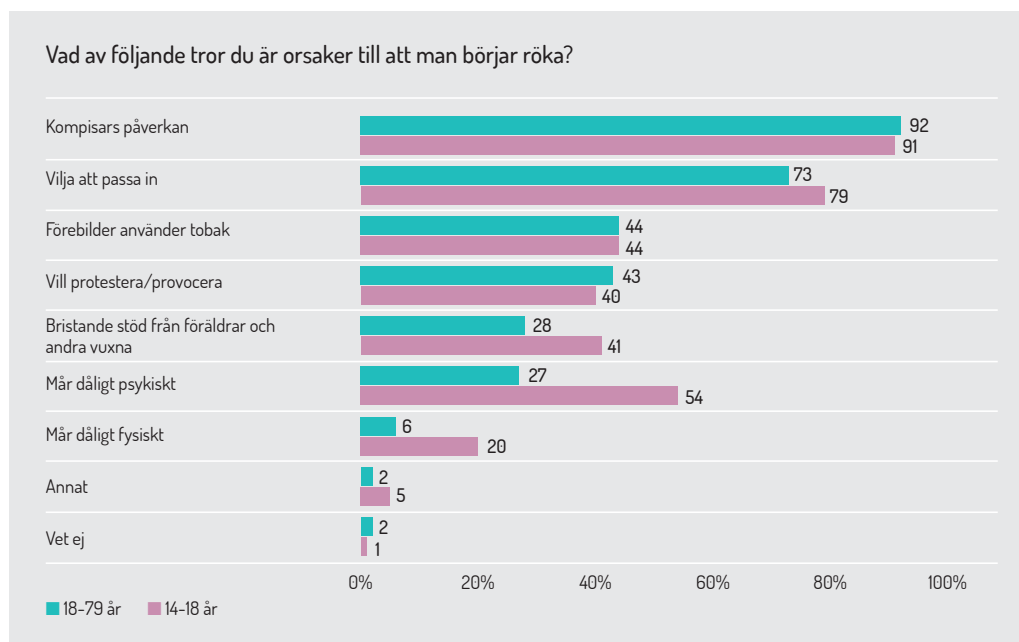
Skolan är en miljö där unga lär sig att röka. När unga börjar röka har betydelse eftersom grunden för tobaksanvändning ofta läggs under skollåren. Folkhälsomyndighetens rapport "Skolbarns hälsovanor i Sverige 2013/2014" visar även att ungdomar är mer sårbara än vuxna när det gäller nikotin, det krävs mindre doser för att skapa ett beroende hos unga än hos vuxna.

När vi tittar på debutålder för rökning framkommer det att de allra flesta gör sin tobaksdebut just under skollåren. I gruppen 14-18 år hade drygt 30 procent av de svarande testat att röka. En tredjedel av dessa uppgav att de rökte för första gången när de var 14 år eller yngre.

Sett till resten av befolkningen ser vi att det är få som röker för första gången efter att de fyllt 18 år. I gruppen 18-79 år uppgav 71 procent att de någon gång har rökt. Av dessa uppgav majoriteten att de var 18 år eller yngre när de testade att röka, knappt en av tio uppgav att de gjorde sin tobaksdebut när de var över 18 år vilket ytterligare stärker bilden av att det är under skollåren som unga lär sig att röka.

Sju av tio av 14-18-åringarna svarade att de aldrig har provat att röka, vilket är en markant skillnad mot den äldre gruppen där tre av tio svarade att de aldrig testat att röka. Detta kan vara en indikation på att frågan om rökning är en känslig fråga för unga att besvara och att det därmed finns ett mörkertal när vi pratar rökning bland personer under 18 år. För undersökningar med komplexa frågor är denna typ av problematik vanlig, det är lättare att prata om andra än om sig själv även om svaren i undersökningen är anonyma.

1.2 Gör psykisk ohälsa att unga börjar röka?

Två av tre flickor ser psykisk ohälsa som skäl till att börja röka.

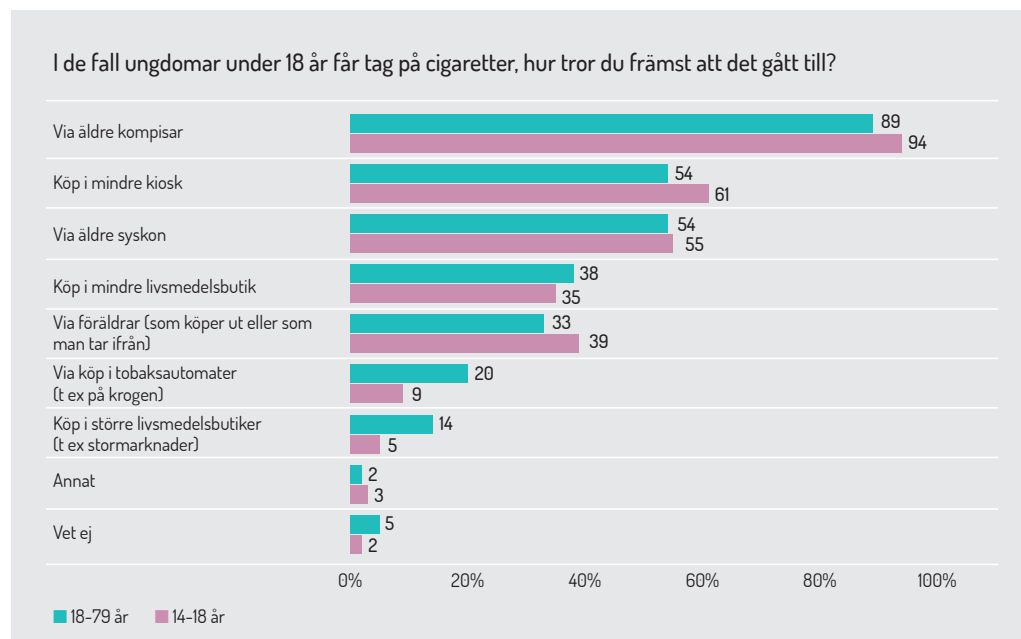
91 procent av 14-18-åringarna uppgav påverkan från kompisar som främsta orsaken till att börja röka. Gruppträck följs sedan av viljan att passa in på 79 procent. Undersökningen visar tydligt att rökning smittar via kompisars påverkan och gruppträck.

Över hälften av de unga svarade att må dåligt psykiskt kan vara skäl att börja röka. Här går det också att se en skillnad mellan gruppen under 18 år och den över 18 år. Bland dem som är över 18 år uppgav 27 procent psykisk ohälsa som möjlig orsak till att börja röka, jämfört med 54 procent för gruppen som är under 18 år. I gruppen 14-18 år svarade flickorna i högre grad än pojkarna att psykisk ohälsa kan vara skäl till att börja röka. Att må psykiskt dåligt var för 67 procent av flickorna en trolig anledning till att börja röka.

I Folkhälsomyndighetens rapport "Skolbarns hälsovanor i Sverige 2013/2014" framgår det att allt fler tonåringar mår psykiskt dåligt och det är framförallt flickor som uppger att de mår dåligt. 57 procent av 15-åriga flickor har minst två psykiska eller somatiska besvär minst en gång i veckan, det är den största andelen sedan studien påbörjades 1985. Detta kan jämföras med andelen pojkar med likadana besvär som ligger på 31 procent. Detta är dystra och allvarliga siffror, särskilt när vi tittar på gruppen flickor. Att två av tre flickor ser psykisk ohälsa som skäl till att börja röka kombinerat med att över hälften av alla flickor regelbundet mår psykiskt dåligt gör det inte osannolikt att rökning inom den här gruppen skulle kunna öka ytterligare.

41 procent av ungdomarna uppgav bristande stöd från föräldrar och andra vuxna som möjlig orsak till att börja röka. Flickorna trodde i högre grad att detta kunde vara en orsak till att börja röka, 49 procent såg det som en möjlig orsak.

1.3 Äldre kompisar förser ungdomar med cigaretter

94%

i gruppen 14-18 år svarade att äldre kompisar är den främsta kanalen att få tag på cigaretter.

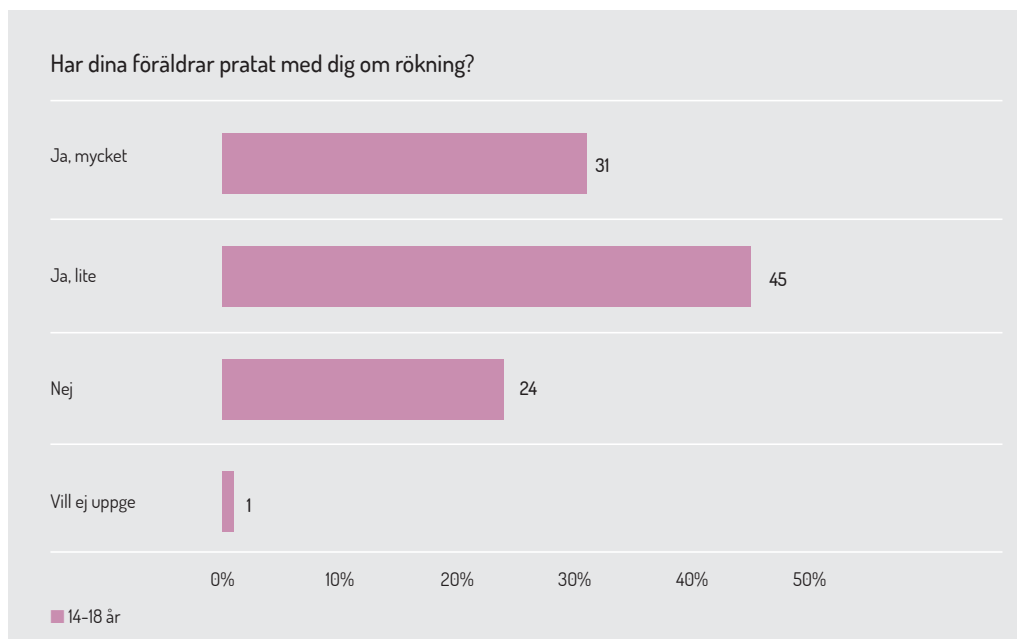
När vi tittar på hur ungdomar får tag på cigaretter är bilden tydlig. 94 procent i gruppen 14-18 år svarade att de tror att äldre kompisar är den främsta kanalen för att få tag på cigaretter. Köp i mindre kiosk kommer näst på tur på 61 procent, vilket är betydligt mindre än alternativet äldre kompisar.

I den äldre svarsgruppen svarade 89 procent att de ser äldre kompisar som främsta sättet för ungdomar att få tag på cigaretter. Det går dock att se att den siffran är något högre bland 18-29-åringar där 93 procent svarade att de tror att ungdomar främst får cigaretter via sina äldre kompisar. Det är också den här åldersgruppen, 18-29 år, som många av de äldre kompisarna kan antas tillhöra. De är relativt nära i ålder och har möjlighet att köpa cigaretter på laglig väg.

Även här kan vi utifrån undersökningen dra slutsatsen att rökning smittar. Det är genom äldre kompisar som unga får cigaretter och det är både ungdomarna och de äldre kompisarna rörande överens om.

2. INFORMATION OM RÖKNING

2.1 Tar föräldrar sitt ansvar för att förebygga rökning?

Alltså de vet väl säkert, men de har inte sagt något och jag försöker ju dölja det. Sen röker ju pappa själv så vet jag inte vad han skulle kunna säga.

Gymnasieelev om hur hennes föräldrar ser på hennes rökvanor

Av undersökningen framgår att drygt 70 procent av 14-18-åringarna har föräldrar som endast har pratat lite eller inte alls med dem om rökning. Trots att det är väldokumenterat att rökning bland unga är vanligt förekommande så är det alltså få föräldrar som pratar med sina barn om rökning i någon större utsträckning.

Pojkar uppgav i högre grad än flickor att deras föräldrar har pratat mycket med dem om rökning. 38 procent av pojkarna ansåg att deras föräldrar hade pratat mycket med dem om rökning, jämfört med flickorna där 23 procent uppgav detsamma.

Tidigare i denna rapport presenterades att 41 procent av ungdomarna svarade att bristande stöd från föräldrar och andra vuxna är en möjlig orsak till att börja röka. 49 procent av flickorna trodde att detta var en orsak till att börja röka, vilket är fler än bland pojkarna. Flickor ser alltså bristande stöd från sina föräldrar som orsak att börja röka i större utsträckning än pojkar, samtidigt som föräldrar pratar mer om rökning med sina söner än med sina döttrar. Utifrån detta är det rimligt att anta att det finns en föreställning om att flickor inte är lika mycket i riskzonen som pojkar och att föräldrar därför inte pratar lika mycket med sina döttrar. Med tanke på att den psykiska ohälsan bland flickor har ökat alarmerande, samt att två av tre flickor ser psykisk ohälsa som möjlig orsak till att börja röka, är flickor minst lika mycket i riskzonen för rökning om inte mer.

CAN:s senaste rapport visar att i både årskurs 9 och i gymnasiet år 2 är det fler flickor än pojkar som röker regelbundet. Det är en återkommande bild, men den verkar inte ha slagit igenom hos föräldrarna och påverkat hur de pratar med sina barn.

7 av 10

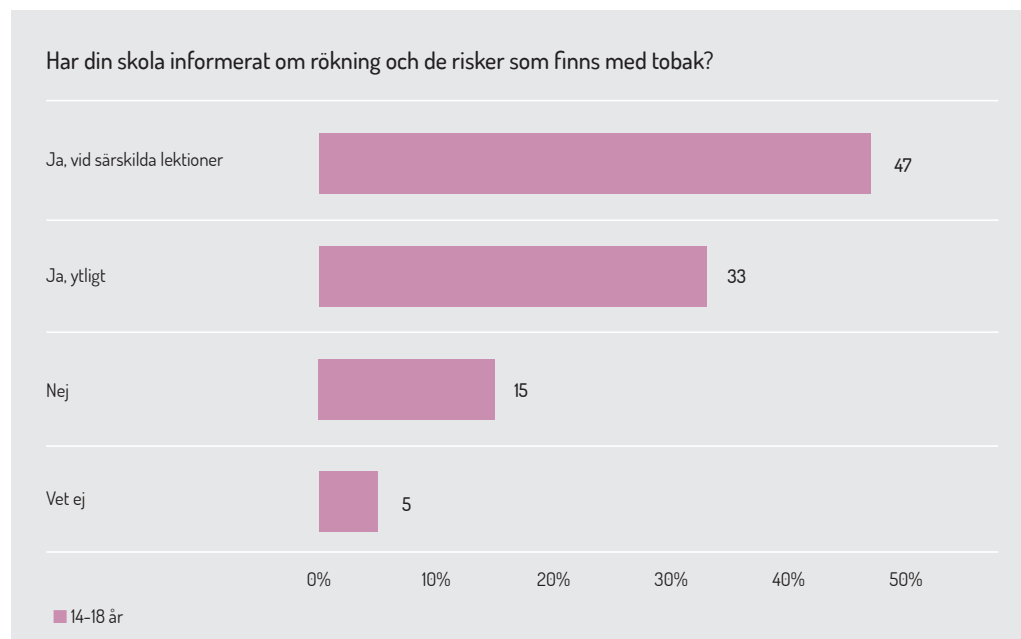
uppgav att deras föräldrar har pratat lite eller inte alls med dem om rökning.

2.2 Skolan – en riskmiljö

Jag började typ lite efter alla andra, i ettan på gymnasiet men det var väl också för att alla andra rökte, det kändes som man missade grejer om man inte hängde med rökarna på rasten.

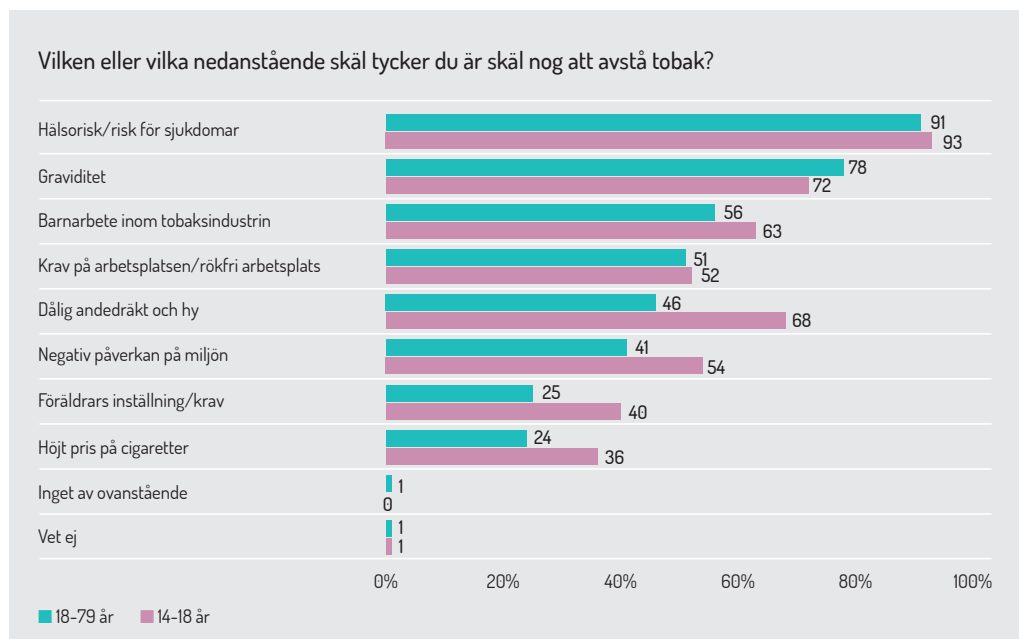
Gymnasieelev som började röka i skolan.

Skolan är en plats där många lär sig att röka. Därför blir informationen från skolan och det arbete som skolan bedriver för att förhindra rökning viktigt. Det är via skolan som många unga testar att röka och det är via äldre kompisar som de får cigaretter. Grupptricket som uppstår och som pressar på för att röka kan vara väldigt svårt att stå emot. Skolan spelar här en viktig roll i att skapa en trygg miljö som är fri från tobak.

Trots skolans viktiga position i arbetet mot rökning svarade nära hälften av ungdomarna att skolan bara har informerat ytligt eller inte alls om rökning och riskerna med tobak. För ungdomar som av olika anledningar inte får till sig information om risker med rökning från sina föräldrar så är skolan den enskilt viktigaste informationskanalen.

2.3 Är barnarbete skäl nog att avstå tobak?

Fler unga än vuxna ser barnarbete som skäl att avstå tobak.

Det mest framträdande skälet att avstå rökning är risker för den egna hälsan, följt av graviditet. Detta är inte särskilt förvånande då kopplingen mellan rökning och olika sjukdomar, som t.ex. cancer, får anses som välkända. Samma sak gäller riskerna det medför för ett foster om mamman röker under graviditeten.

63 procent i gruppen under 18 år svarade att barnarbete inom tobaksindustrin är skäl nog att avstå tobak. Samtidigt var det något fler som sade att dålig andedräkt och hy är skäl att avstå tobak. Utifrån detta resultat är en tänkbar tolkning att unga sätter sin andedräkt och hy framför barn som arbetar inom tobakssektorn. En möjlig förklaring till varför bilden ser ut på det sättet, skulle kunna vara att en del ungdomar inte ser ett starkt samband mellan rökning och barnarbete. Vi finner att det finns en kunskapslucka att arbeta med. Det behövs en medvetandegörning om rökningens skadeverkningar utifrån ett bredare perspektiv och inte bara de negativa följderna för den egna hälsan. Att rökning även har negativ inverkan på miljön och upprätthåller barnarbete inom tobaksindustrin.

40 procent av ungdomarna svarade att föräldrars inställning och krav skulle kunna vara skäl nog att sluta röka. Bland de svarande som är 18-79 år är det däremot bara 25 procent som tror att det skulle kunna vara ett tillräckligt starkt skäl. Skillnaden mellan de två grupperna är slående. I den äldre gruppen, där tonåringarnas föräldrar befinner sig, är det en övervägande majoritet som inte tror att föräldrars krav kan påverka barnens rökning. Som vi tidigare kunnat se så har sju av tio föräldrar pratat lite eller inte alls med sina barn om rökning. Samtidigt som 40 procent av ungdomarna säger att deras föräldrars krav skulle vara skäl nog att sluta röka. Utifrån detta kan vi dra slutsatsen att föräldrar har en dålig bild av hur mycket de faktiskt kan påverka sina barn och att de skulle kunna göra betydligt mer. Föräldrar skulle antagligen få mer gehör än vad de kanske tror på förhand. Genom att prata öppet med sina barn om rökning och tobakens risker och vara tydlig med sin egna inställning så skulle antagligen en del av rökningen kunna stoppas.

Vi kan också se att tonåringarna är mer priskänsliga än den äldre gruppen. Drygt var tredje ungdom, jämfört med var fjärde person i gruppen 18-79 år, ser höjt pris på cigaretter som ett skäl att avstå tobak.

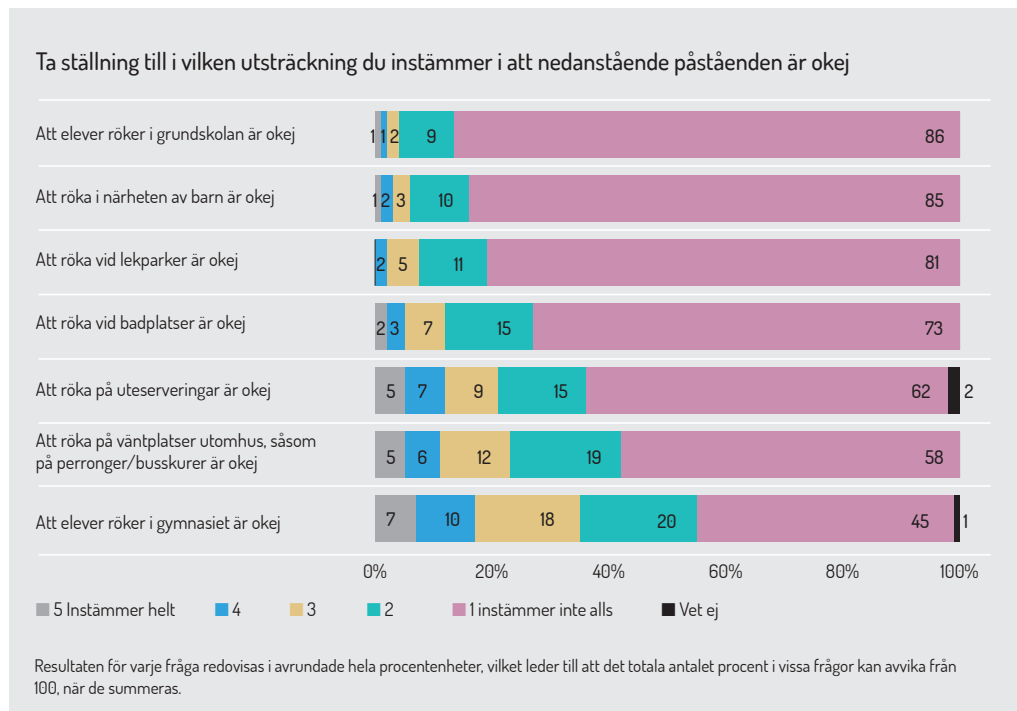
40%

av ungdomarna svarade att föräldrars inställning och krav skulle kunna vara skäl nog att avstå tobak.

3. UNGA VILL HA FLER RÖKFRIA MILJÖER DÄR BARN VISTAS

Av undersökningen framgår också att i gruppen 14–18 år har flickor generellt sett en mer negativ attityd till rökning än pojkar. Men ändå är det flickorna som röker mest enligt CAN:s senaste rapport.

Majoriteten av alla 14–18-åringar har en negativ inställning till rökning i miljöer där rökningen riskerar att gå ut över barn. Omsorgen om barn är det som framträder tydligast i undersökningen och utfallet visar att det finns ett starkt stöd i gruppen 14–18 år för fler rökfria miljöer, särskilt i miljöer där barn vistas. Däremot tar 14–18-åringar inte i samma utsträckning avstånd från rökning på allmänna platser som uteserveringar och väntplatser.

De svarande i den här gruppen är generellt sett mer välvilligt inställda till att elever på gymnasiet röker än att elever i grundskolan gör det. 65 procent tycker inte att det är okej för elever i gymnasiet att röka jämfört med 95 procent för elever i grundskolan. De flesta fyller 18 år och blir myndiga under sin gymnasietid. Antagligen anser gruppen 14–18 år dem som berättigade till att röka om de vill och därför är acceptansen också högre. Men faktum kvarstår att de flesta börjar röka innan de fyllt 18 år. För dem är rökningen ett beteende som redan är inlärt och som blir mer accepterat enbart för att personen blivit ett år äldre.

Av undersökningen framgår också att i gruppen 14–18 år har flickor generellt sett en mer negativ attityd till rökning än pojkar. Men ändå är det flickorna som röker mest enligt CAN:s senaste rapport.

A NON SMOKING GENERATIONS FÖRSLAG

- Skolan och andra barn- och ungdomsverksamheter behöver utvecklas till att bli tobaksfria stödjande miljöer.
- Tonårsföräldrar behöver få information om vikten att prata med sitt barn om tobak, och stöd att göra det på rätt sätt.
- En informationskampanj riktad till målgruppen 15–25 åringar som uppmanar tobaksbrukande ungdomar/äldre ungdomar att inte köpa ut, sälja till eller bjuda andra ungdomar på tobak.
- Höj kunskapen hos elevhälsa/ungdomsmottagningar om risken för självmedicinering med tobak vid psykisk ohälsa/ADHD m.m. och hur man kan stödja dessa ungdomar.
- Höj kunskapen bland unga generellt om tobakens sociala- och miljömässiga påverkan.

FAKTA

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysningen (CAN) pekar i sin senaste skolundersökning på att tobakskonsumtionen bland unga minskar både vad gäller i princip daglig konsumtion till mer sporadisk. 2015 låg andelen frekventa rökare (röker dagligen eller nästan dagligen) i årskurs 9 på cirka tre procent för pojkarna och fem procent för flickorna. Utöver det var även omkring sex procent av pojkarna och nio procent av flickorna sporadiska rökare. För gymnasieelever var motsvarande siffror åtta procent för pojkarna och 11 procent för flickorna, plus att ytterligare 16 procent av pojkarna och 16 procent av flickorna var sporadiska rökare. När såväl den mer frekventa (dagliga eller nästan dagliga) användningen av cigaretter och snus som användning över huvud taget summeras är totalt 33 procent av pojkarna och 28 procent av flickorna i årskurs 2 i gymnasiet tobakskonsumenter. Liksom i tidigare undersökningar var det i undersökningen för 2015 fler flickor än pojkar som rökte.

A NON SMOKING
Generation[®]
SINCE 1979

Om A Non Smoking Generation

Stiftelsen A Non Smoking Generation har sedan 1979 verkat för att barn och ungdomar själva ska välja att inte börja använda tobak. Organisationen arbetar aktivt för att begränsa tobakens plats i samhället och skapa skyddande miljöer för barn och ungdomar.

www.nonsmoking.se